

Popularnonaukowy opis badań

Choć zaburzenia ze spektrum autyzmu dotyczą nawet ok. 1% światowej populacji, to ich występowanie nie dzieli się równomiernie między kobiety i mężczyźn. Autyzm jest kojarzony głównie z chłopcami i rzeczywiście występuje u nich przynajmniej czterokrotnie częściej. Przyczyny tych różnic nie są do końca poznane, ale wiele wskazuje na to, że posiadanie drugiego chromosomu X może chronić dziewczynki przed rozwinięciem symptomów autyzmu. Czy ta większa liczebność mężczyzn wśród osób z autyzmem mówi nam jednak cokolwiek na temat charakteru tego zaburzenia? Czy jest ono związane z bardziej charakterystycznym dla mężczyzn sposobem myślenia i zachowania? A jeśli tak, to czy dotyczy to również – będących w mniejszości – kobiet z autyzmem?

Jeden z najbardziej znanych badaczy autyzmu – Simon Baron-Cohen z Uniwersytetu w Cambridge – odpowiada na wszystkie te pytania twierdząco. Jego zdaniem, autyzm wiąże się ze skrajnie „męskim” profilem zdolności i motywacji. Wiele badań wskazuje, że mężczyźni wykazują większe niż kobiety zdolności w zakresie orientacji przestrzennej, tworzenia konstrukcji czy umiejętności matematycznych (oczywiście nie dotyczy to wszystkich mężczyzn – jest to jedynie różnica statystyczna). Osoby z autyzmem są zaś często prawdziwymi pasjonatami złożonych konstrukcji i wszystkiego, czego można nauczyć się wykorzystując (indywidualną) obserwację i logikę. Z kolei statystyczna kobieta zdaje się dysponować większymi niż mężczyźni zdolnościami w rozpoznawaniu emocji i myśli innych ludzi na podstawie ich zachowania. Osoby z autyzmem często z tym właśnie mają największy problem: myśli, intencje i uczucia innych ludzi stanowią dla nich zagadkę. Wciąż jednak niewiele badań weryfikowało teorię Baron-Cohena, porównując bezpośrednio zarówno typowo rozwijających się mężczyzn i kobiety, jak i mężczyzn i kobiety z autyzmem. W swoich badaniach testuję tę teorię w odniesieniu do rzadko w tym kontekście studiowanego obszaru – przyjaźni.

W wielu badaniach wykazano, że kobiety mają większą potrzebę intymności, rozumianą jako dzielenie się osobistymi treściami z bliskimi osobami, niż mężczyźni – zarówno w okresie dojrzewania, jak i wieku dorosłym. Kobiety preferują rozmowę jako podstawową formę kontaktu, podczas gdy mężczyźni wolą angażować się we wspólne aktywności. Rozmowy mężczyzn dotyczą częściej wspólnych zainteresowań, zaś kobiet spraw osobistych i interpersonalnych. Wreszcie, kobiety raportują większą liczbę spotkań z przyjaciółmi, aczkolwiek wyniki dotyczące liczby przyjaciół są rozbieżne. W swoich badaniach przewiduję nie tylko replikację tych wyników wśród osób rozwijających się typowo, ale również uzyskanie skrajnie „męskich” wyników w grupie osób z autyzmem – zarówno u kobiet, jak i u mężczyzn. Oczekuję również, że – z powodu trudności społecznych – osoby z autyzmem będą miały mniej przyjaciół, będą mniej czasu spędzały z nimi poza szkołą i pracą oraz częściej będą przyjaźniły się z osobami, które również mają jakąś niepełnosprawność (w tym, zapewne najczęściej, autyzm).

W celu weryfikacji tych hipotez zaplanowałem badanie ankietowe obejmujące przynajmniej stuosobową grupę młodzieży i dorosłych z zaburzeniami ze spektrum autyzmu oraz grupę osób rozwijających się typowo. Ankieta obejmuje szereg pytań zamkniętych (o liczbę, wiek i płeć przyjaciół, częstość i miejsce spotkań, długość znajomości itp.) oraz otwartych („Przyjaciel to dla mnie ktoś, kto...”, „Jak zwykle spędzasz czas ze znajomymi?”) dotyczących przyjaźni. Wyniki będą następnie analizowane zarówno ilościowo, jak i jakościowo.

Choć trudności w nawiązywaniu i utrzymywaniu bliskich relacji są uznawane za jeden osiowych obszarów autyzmu – niewiele dotąd miejsca poświęcono badaniom nad przyjaźnią u osób z autyzmem. Szczególnie dotyczy to badań jakościowych, które uwzględniałyby perspektywę i doświadczenia samych osób badanych. Czy – mimo trudności w znajdowaniu przyjaciół – przyjaźń jest dla nich czymś ważnym? Czy chcieliby mieć przyjaciół? A może ich mają – jak wtedy oceniają relację z nimi? Co jest dla nich trudne, a co im daje taka relacja? Na te otwarte wciąż pytania ma odpowiedzieć drugie badanie, w ramach którego zaplanowałem przeprowadzenie indywidualnych wywiadów pogłębionych z ok. 10 nastolatków i 10 dorosłych z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Nagrane na dyktafon i przepisane wywiady będą następnie analizowane za pomocą Interpretacyjnej Analizy Fenomenologicznej (IPA) – metody analizy jakościowej, czerpiącej z fenomenologii i hermeneutyki. Polega ona na wielokrotnej, uważnej analizie tekstu pod kątem wyłaniających się z niego, indywidualnych wątków tematycznych, opisujących, w jaki sposób osoba nadaje znaczenie swoim doświadczeniom. Wątki łączy się następnie w większe skupienia, by – na ostatnim etapie analizy – poszukać obszarów wspólnych doświadczeń większej, możliwie spójnej wewnętrznie grupy. Zestawienie wyników obu przeprowadzonych badań powinno dać bardziej złożony, wieloaspektowy obraz przyjaźni u osób z autyzmem.